

Slovenski dom

Štev. 158

V Ljubljani, v četrtek, 15. julija 1943-XXI

Leto VIII.

Izključna pooblaščenka za oglaševanje italijanskega in tujega
Izvor: Unione Pubblicità Italiana S. A., Milano.

Uredništvo in uprava: Kopitarjeva 6, Ljubljana
Redazione, Amministrazione: Kopitarjeva 6, Ljubljana.

Concessionaria esclusiva per la pubblicità di provenienza italiana
ed estera: Unione Pubblicità Italiana S. A., Milano.

Hudi boji na vsej sicilski fronti

Potopljenih 7 rušilcev in 3 veliki parniki — Poškodovanih 6 križark in več parnikov, 34 letal sestreljenih

Italijansko uradno vojno poročilo št. 1145 pravi:

Nasprotniku, ki svojo ofenzivo nepretrgoma oskrbuje z novimi oddelki, se je posrečilo prekoračiti obrežni pas od Licate do Anguste s tem, da je prirnil proti jugovzhodnemu sicilskemu gorskemu predelu in se prikazal na catanijski ravnini. Italijanske in nemške čete so na vsem bojišču zapletene v hude boje.

Oddelki naših torpednih letal so v nočnih nastopih proti obali vzhodne Sicilije potopili 2 parnika velike mere in 1 torpedni rušilec ter poškodovali 6 križark, med njimi 1 težko, 2 rušilca, veliki trgovski parnik in drugo manjše ladje.

Osni lovci so v letalskih dvobojih nad otokom zbili 11 strojev, 12 drugih letal je uničilo topništvo na Siciliji, 4 topništvo na Sardiniji, 7 pa torpedna letala z naših plovilskih edin.

Z nastopov tega dne se ni vrnilo 14 naših letal.

Na srednjem delu Sredozemskega morja je podmornica, ki ji poveljuje poročnik bojne ladje Alberto Donata iz La Spezie, na mestu potopila 15.000 tonski parnik. Druga podmorska edinica, ki ji poveljuje poročnik bojne ladje Pasquale Beltrame iz Savone, je vrgla vrsto torpedov proti skupini rušilcev, od katerih sta bila 2 zadeta. Tretja podmornica pod poveljstvom poročnika bojne ladje Renata Scandola iz Castel Franca (Emilia) je torpedirala rušilec vrste »Jeris« in rušilec vrste »Pearl«. O omenjenih 4 rušilcih je treba soditi, da so potopljeni.

Podmornici, ki je potopila križarko pri nastopu, o katerem poročila vojno poročilo 1143, poveljuje poročnik bojne ladje Archangelo Giliotti iz Napolija.

Število žrtev pri letalskih napadih na Reggio v Calabriji in Messina, ki jih omenja večeršnje vojno poročilo, je v Reggio naraslo na 100 mrtvih in 55 ranjenih, v Mesini pa na 76 mrtvih in 2 ranjena.

Voditelj narodnosocialističnih organizacij — umrl

Berlin, 14. julija. s. Po hudi bolezni je v Berlinu umrl voditelj nemških narodno-socialističnih organizacij v tujini, profesor Hermann Bohle, v starosti 67 let.

Madžari občudujejo hrabrost italijanskega naroda

Budimpešta, 15. julija. s. Madžarska javnost s strastnim zanimanjem zasleduje vojne dogodke na Siciliji. Vsi listi podpirajo poročila, ki govorijo o zagrizenih bojih. Hrabre italijanske čete so se nasprotniku ob obalnem pasu z vso silo postavljale po robu. Madžarski narod, piše uradni list »Budapesti Ertesito«, ki goji čustva globokega prijateljstva do italijanskega ljudstva, z živim zanimanjem zasleduje dogodke. Zavezniški italijanski narod je danes ves v orožju, da brani domovino v duhu rimskih legionarjev. Italija ne kloni, zakaj njeno hrabro ljudstvo ve, da je mogoče izvozovati zmago samo, če se zagrizeno upira do konca.

Hude ruske izgube pri neuspešnih protinapadih

Na odseku pri Bjelgorodu spet uničenih 200 oklepnikov, prav toliko pri Orlu — 212 letal sestreljenih — Hudi boji z zavezniškimi izkrcanimi silami na Siciliji in uspešni napadi na nasprotno brodovje

Hitlerjev glavni stan, 15. julija. Nemško vrhovno poveljstvo je včeraj objavilo tole uradno vojno poročilo:

Močni sovjetski protinapadi na področju pri Bjelgorodu so se včeraj zrušili z največjimi izgubami. Samo na enem odseku sta bila dva sovražna polka popolnoma razbita in mnogo ujetnikov zajetih. Sovražnik je izgubil na tem odseku tudi včeraj zopet nad 200 oklepnikov.

Na področju vzhodno in severno od Orla so ojačane sovjetske sile zopet močno napadle. Boji, v katerih sovražnik kljub največjim izgubam ni dosegel nobenega uspeha, se trenutno, potem ko so nemške ojačitve prešle v protinapade, še z veliko silovitostjo nadaljujejo. V zadnjih dveh dneh je sovražnik tudi tukaj izgubil nad 200 oklepnikov.

Nemško letalstvo je z močnimi silami posleglo v borbe na vzhodnem bojišču in uničilo številne oklepnike ter sestrelilo 212 sovražnih letal.

Na južni Siciliji so nemške in italijanske čete nadalje v težkih bojih z izkrcanimi sovražnimi četami, ki skušajo napadati iz črte Augusta-Licata naše postojanke na gorovju in južno od Catanije. Nemški in italijanski letalski oddelki so z uspehom nadaljevali svoje neprestane napade proti britansko-američnemu vojnomu brodovju in prevoznemu ladjevju. V Sredozemlju je bilo sestreljenih 34 sovražnih letal.

Oddelki britanskih bombnikov so izvedli v pretekli noči težak strahovalen napad proti mestu Aachen. V stanovanjskih okrajih notranjega in starega mesta je bilo povzročeno veliko razdejanje. Mnogo javnih poslopj in kulturnih ustanov je bilo uničenih. Zadeta je bila tudi aachenska stolnica. Prebivalstvo je imelo težke izgube. Pri doletu in odletu ter nad mestom je bilo sestreljenih 21 bombnikov.

Po poznejših poročilih je iz skupine bombnikov, ki je v noči na 15. julija napadla Turin,

Ameriška »zlata doba« in njeni blagoslovi

Kritičen pretres ameriških načel in načrtov za novi red na svetu

Rim, 15. julija. s. Francesco Orestano objavlja v zadnji številki lista »Gerarchia« zanimiv članek z naslovom »Amerikanska doba«. V njem razodeva očitne in skrivne nagibe, ki so Združene države gnale v vojno.

Sodelovanje severno ameriške državne zveze v vojni razodeva vsak dan jasneje, da je Amerika bila na to že dolgo pripravljena. Medtem ko je med Anglijo ter med celinsko Evropo bilo sto in sto razumljivih razlogov za spopad, pa med Združenimi državami in Evropo ni bilo prav nobenega, ker ti stranki nista imeli nobenega skupnega spornega področja in ne nasprotujočih si koristi.

Združene države utemljujejo svojo vojno proti osi, torej proti Evropi, ideološko in jo obtožujejo, da moti svetovni mir. Toda govore samo o načelih, ki jih ni moči spraviti v sklad. Zdj se torej pokazal nesmisel v tem, da bi se tudi tako zapleten in stvaren spopad, kakor je spopad med Anglijo in Evropo, lahko preprečil in poravnal v določenih mejah, a je vstop Združenih držav v vojno onemogočil vsak sporazum ali pomirjenje, ker je Amerika gnala evropski spopad v kar največjo neodoljivost in si tako naložila celo večjo odgovornost kakor Anglija, ki je to vojno sprožila.

Toda pod ideološko krinko in pod načeli »Atlantske karte« se očitno skrivajo močni in nasprotujoči si interesi ki so že od začetka prevladali nad večino teoretičnih oznanil, ki jih dajejo odgovorni ameriški poglavarji. Zdj se trdno drži, da Združene države merijo na ozemeljske pridobitve v obeh Amerikah, v Afriki, v Aziji in v Avstraliji. Toda ameriški načrti segajo še daleč dalje.

Združene države trdijo, da hočejo uvesti »svetovni red«. Razglašajo se za silo, večjo od vseh drugih, ki sta jo Bog in zgodovina poklicala, naj da svetu končni red, ki bo zagotovil mir in blagor vsem velikim in malim narodom. Izjavljajo, da se bo s tem redom v zgodovini človeštva začela nova »amerikanska doba«.

Zdj pustimo ob strani, pravi člankar, temeljno vprašanje, ali je moči vztrajati v spoznavalski utvrti, da bi bilo mogoče svetovno vprašanje rešiti z vojaškimi, enostranskimi in vesoljnimi ukrepi, in pustimo ob strani podrejeno vprašanje, če je v zadevi mednarodnega reda možna ena sama rešitev, namreč američanska. Imamo pa pravico Združene države vprašati tole:

1. S kakšno pravico in
2. zaradi kakšnih idej si pripisujejo tako avtoritativno in tako odgovorno nalogo.

Nesramna in domisljiva miselnost Amerikanca izvira iz prepričanja da so Združene države »dežela neomejenih možnosti. Vera v lastne sile in dejanja, ki jo navdihuje stvarni, dasi površni čut za življenje ter miselnost, ki so ji tuji vsi psihološki zapleti izvrznega evropskega subjektivizma, sta Amerikanecem njihov svet spremenili v ogromen mehanizem, dasi je ta kar natrpan z raznimi človeškimi vprašanji, ki pa se jih dotaknejo le površno, ali pa jih sploh mečejo v kot.

Med vsemi temi vprašanji je najvažnejše tisto o sožitju najbolj pisane in najbolj številne mešanice plemen in rodov na svetu, ki sestavlja ameriški narod in ki je najmanj navezana na deželo, v kateri živi. Na skrajno neskladje med različnimi rodovi Združenih držav bi lahko ugodno vplivalo gospodarstvo, pravo in vera. Gospodarstvo postavljajo meje anarhičnemu uveljavljanju posameznikove sebičnosti povsod razen v Združenih državah, kjer

je gospodarski liberalizem, presajen od drugod, slavil orgije in kjer je zasebna pobuda dobila kar najpopolnejšo prostost, da se lahko bohoti brez nadzorstva in brez resnih ovir. Geslo je vedno bilo: »zabogotite!« Vso Ameriko je zajel trgovski duh, ki se je povsod gnal za takojšnjimi čim mastnejšimi zaslužki, ki je dobival pobude samo iz pričakovanja po vedno večjih dividendah, brez najmanjšega ozira na socialno vprašanje, na okus in na krize, ki se iz tega rode. Ta trgovski duh je nazadnje zajel celo kmetijstvo in ga odtrgal njegovim naravnim izročilom.

Ta gospodarski razvoj je do temelja prevrnil naravne zakone, ki so držali do tedaj. Javne oblasti so med njim samo brezbržno in prijazno gledale. Zaradi tega je bila država razorožena v usodni uri, ko so se vse lahkomišelnosti in pomamljivosti ameriškega zasebnega kapitalizma pokazale ob strahotnem polomu l. 1929, ko je šlo v nič na stotine milijard prihrankov. Najbogatejša in najbolj preskrbljena celina, je morala načeti, a ga ni mogla rešiti, vprašanje o delu in obstanku lastnega prebivalstva, ki je imelo vsega več in ki ga je bilo po številu manj kakor drugod.

Tako je prišlo do more, ki je z nepretrgano brezposelnostjo in navzile bujni ameriški industrializaciji več let morila državo.

Kar se pa tiče ustavnega in zakonodajnega vprašanja Združenih držav, je to kar se da nemotno in zmedeno. 48 držav, članic zveze, ima 48 ustav in zakonodaj, ki jih daje 48 zbornic. Vlada, uprava, policija, sodstvo je zaradi tega v vsaki državi drugačno. Osrednje državne ustanove, kakor kongres (senat in zbornica) ter zvezna vlada, naletavajo pogosto na hude težave, ki jih povzročajo pokrajinske avtonomne vlade, in prihaja do sporov, zaradi katerih tisti, ki se zna sukati, da se ne zaplete v zanke najrazličnejših postav in kazenskih določil, lahko brez hudih težav dela, živi in uspeva izven zakona. Sprič tolike birokracije in parlamentarizma posebno uspešno cveto zlasti politična posredovanja. Vojno stanje tega položaja ni izboljšalo, temveč ga celo poslabšalo.

Tretji pripomoček pri zmešanji nestranjenosti prebivalstva Združenih držav bi lahko bila vera. Toda ni moči govoriti o verskem duhu v državi, kjer, kakor vemo vsi, kar mrgoli najrazličnejših verskih ločin ter veroizpovedi, ki se med sabo prerekaajo, včasih pa odkrito bore. Značilen primer zate je protikotoliško gibanje »USA Americanismus«, čigar zastopnik je ločina »Ku-klus klan«. To se dogaja poleg razširjene in javno priznane verske brezbrčnosti, ki zajema 60% vsega prebivalstva. To dejstvo ni zadnja ugodna okoliščina za — morda tiho — boljše vzhajanje ameriških množic. Če torej v taki verski in brezverski zmešanji Roosevelt prisega, da se Združene države bore za krščanstvo, ne more človek drugega, kakor da se nasmehe.

Člankar potem razpravlja o razkrajalnem učinku besne razbrzdanoosti, ki je globoko načela vse socialne vezi, najprej na rodovno. Evropa je rodovno Ameriki dala kot javnopravno ustanovo, ki jo posvečujejo in varujejo božje in človeške postave, Amerika pa jo je s svojimi postavami in s svojimi pisanimi navadami »privatizirala« ter jo s tem izpostavila nevarnosti, da se krha in drobi po muhah posameznikov. V tem je razlaga za eno izmed najzanimivejših prikazni, namreč razporok.

Razkroj ameriške rodovne spremljata dve dodatni prikazni, ki sta med sabo tesno povezani: razuzdanost in mladostno zločinstvo. Kadar se v najsvetejših naravnih vezeh kažejo take pomamljivosti, morajo biti seveda še slabši drugi družabni odnosi. V Združenih državah je razuzdanost iz greha naredila predmet za svobodno trgovino in to trgovino izpopolnila z najbolj prebrisanimi reklamnimi sredstvi.

Zato je bilo pričakovati, da bo izprijenost brez ovire prešla od odraslih na mladoletne, k čemur je še pomagalo lažno ameriško kulturno spoganstvo, ki je zajelo najmanj 20 milijonov mladih Američancev. Tudi v tem se je Amerika približala boljšeizmu. Posebno važna je, tako poudarja Orestano, tesna zveza med razvadami in zločinstvom, zakaj na dnu vsakega zločina naletimo skoraj vedno na protinapadno skvarjenost in spolno nezmernost, to pa tako redno, da lahko sklepamo na nekaj usoden zakon. Zato pa so tudi statistike o zločinih mladih Američancev tako strašne: sleherno leto zapirajo v Ameriki 170.000 mladoletnih Američancev, ki še niso dosegli niti 17 let starosti. To je samo en pogled na zločinstvo, glede katerega Amerika prekaša ves svet. S tem pa se zapletajo tudi vzroki in učinki ameriške zmede, ki so plemenskega, političnega, pravnega in npravnega značaja. Če je zločin neka oblika odpada, potem je stalno zločinstvo trajna oblika notranje vojne, pravi po pravici Orestano. V Združenih državah je število ugotovljenih zločinov tolikšno, da je verjetnost, da bo ameriški državljani dosegli 60. leto starosti samo v razmerju ena proti štiri, in pri tem še niti ni treba, da bi se bog ve kako pregrešil. To se torej pravi, da 75% vsega ameriškega prebivalstva prej ko slej naleti na sovražnike reda. V Ameriki se je zločinska navada prevar in sleparstva tako razpasla, da so jo že sprejeli kot običajno obliko vsakdanjega življenja. Glede »gangsterstva« so se v Ameriki trudili, da bi opravičili to sramoto s tem, da bi jo pripisovali navadi zločinstva v množici, ki se je že razpasla pri drugih narodih. Toda resnica je samo ta, da se nobeno »gangsterstvo« ne bi moglo tako zelo razviti, da bi lahko zavladalo nad vso deželo, če ne bi naletelo na tako ugodno podnebje npravnih skvarjenosti in splošne izprijenosti.

Kaj razumljiv je potem čisto preprosti pomislek, da si Združene ameriške države, ki samim sebi niso znale dati gospodarskega, pravnega

moralnega reda, ne morejo lastiti pravice, da bodo vsemu omikanemu svetu dale nov red. One, ki so najbogatejši celini sveta niso znale rešiti vprašanj o delu, socialni pravičnosti in notranjem miru, ne morejo postati razsodni za svet in nam obljubljati resnični končni mir. Domneva Združenih držav, da so one tiste, ki se lahko imenujejo nosilke praporov nove in bolj omikane človeške zgodovine, voditeljice usode človeštva, nima nobene zakonite podlage. Lahko pričakujemo prav obratno, namreč, da bi politični vpliv Združenih držav na svetu imel za posledico skrajno nevaren izvoz pokvarjenih in zločinskih načinov, ki so pristen sad ameriške miselnosti. In Italijani lahko rečejo, da so dobili pristne primere tega razuzdanega duha v razdeljanju svojih zgodovinskih spomenikov ter mest in neštete druge nezalislane primere. Združene države nimajo prav nobene pravice, da bi postali razsodniki med človeštvom na svetu.

Amerikanci pa bi kljub temu utegnili danes postaviti svojo tehniko v službo zahtev in potreb narodov. Glejte, kakšen mir bi Združene države rade dale svetu in kako si zamišljajo »američansko centuro«, »američansko dobo«. Te njihove zamisli se lahko skrijejo na naslednje tri:

1. Enakost vseh narodov, velikih in malih.
2. Obramba miru na svetu, ki bi ga prej razorožili, in sicer tako, da bi za ta mir skrbela mednarodna vojska.
3. Svoboda trgovine na vsem svetu.

Skratka, to je Wilsonova bajka, le z razliko, da bi ta imela izsiljevalno moč, ki je je Wilsonovi manjkalo. Enakost vseh narodov, velikih in malih, je utvara, ki je pogorela že v Zvezi narodov.

Drugič: Mednarodna vojska, ki naj bi skrbela za mir med narodi, katere bi bilo treba prej razorožiti, naj bi bila izvršilna oblast, s katero bi razpolagali najmočnejši narodi, ki ne bi bili pod nobenim zakonitim mednarodnim nadzorstvom. Vojska naj bi odločno posegala v mednarodne razprtje, da bi upornike narode spet pripravila k pokorščini. Tudi ustava Zveze narodov je bila zakonik za mednarodne postopke, toda na žalost je ta postopek služil izključno l spreminjanjem se stališčem, ki so tolikokrat varovala le koristi gospodujočih. Tudi v novem redu ne bi bilo mogoče postopati tako in bi bil ta kakor prejšnji, mednarodni in prave samo po imenu. In ker pripominjajo, da bi močna mednarodna vojska morala biti v glavnem le letalska sila, moramo pomisliti, da slika naših razdejanjih mest in neoboroženega prebivalstva, ki naj streljajo s strojnimi in neba, ni le vojna zadeva, temveč dokaz, kako si naši sovražniki zamišljajo ohranitev bodočega miru na svetu.

Peti člen »Atlantske karte« hoče vpostaviti najpopolnejše sodelovanje med narodi na gospodarskem področju. Ta člen spet porablja staro, obrabljeno frazo o popolni svobodi mednarodne trgovine (kapitala, dela in izdelkov ter pridelkov), frazo, ki jo je bil razglasiti že Wilson v svojih štirinajstih točkah. In ta člen danes razlagajo pooblaščen razlagalci, kakor na primer Sumner Welles, kot sredstvo, s katerim bi bilo mogoče preprečiti, da bi se izvajala »avtarhična načela v kateri koli državi. Takšna je torej stvar — pripominja Orestano — in skrivnost je končno le pojasnena! Svoboda, ki naj bi jo dale Združene države pod grožnjo najhujših sankcij, je sovražnik št. 1, samo protistrup za tisto, proti čemur se bori, proti avtarhiji. Njegov sen je, iz vsega sveta narediti en sam trg, na katerem bi veljal samo ene vrste denar: zlato. Ne bi bilo več nobenih zapor, nobenih omejitev ne gospodarskega nacionalizma. To bi bilo torej zmagoslavje svobodnega dela, svobodnega potovanja, gospodarskega liberalizma.

Nekateri nas zdaj sprašujejo, ali ne bi bilo posameznim narodom prav, da pridejo iz zaprtga kroga svojega malega gospodarstva in dvignejo svetovno gospodarstvo na višino stvarnih tehničnih pridobitev, najdejo za potrebno trgovsko izmenjavo nadomestilo v medsebojnem dopolnjevanju pridelkov, ki so porazdeljeni po vsem svetu. Morda je mogoče, da bo bodoči človeški rod stremel po takšnem redu. Toda to, kar ne more in ne sme biti več mogoče — pravi Orestano — je:

1. Mednarodna trgovina ne sme več sloneti na neomejeni in nepremišljeni konkurenci, ki za eno od pogodbene povzroča brezposelnost in nemožnost, da bi nalagala svoj kapital. To je omrtvičevanje delovnih sil in uničevanje kapitala.
2. Ne sme več biti da bi se gospodarsko sodelovanje spremenilo v politično orožje in v vojno.

Kdor pa ti dve zahtevi prizna, — nadaljuje Orestano — je proti režimu »podprtih vrat« in je že v avtarhiji, ki neče biti absolutno samo zadovoljevanje, in tudi ne ustavitve mednarodne trgovine, pač pa disciplina in ureditev izmenjave, da prihrani človeškim silam krivično škodo, da varuje delovno silo, naravne zaloge, prihranjeni kapital in varuje vsakemu narodu pravico do lastnega življenja. Z drugimi besedami — tisti, ki se bore proti avtarhiji in so ji že pri vseh narodih napovedali konec, se gredo v svoji lastni hiši avtarhijo. Avtarhična je britanska državna skupnost, avtarhična je američanska državna skupnost, ki je stala prej v znamenju vseamerikanstva.

Zavezničke čakajo težki dnevi na Siciliji

Buenos Aires, 15. julija. s. Ameriški dopisniki, ki so z ekspedicijskim zborom prišli na Sicilijo, v svojih poročilih poudarjajo, da je sicilsko prebivalstvo hudo sovražno izkrcanim zavezniškim četam. Pišejo namreč, da so bile mnoge angleške straže ponoči umorjene. Dopisniki tudi podpirajo, da letala osi nenehno in drzno napadajo. Letijo med gorami v tako nizki višini, da so nevidna in lahko bombardirajo ter s strojnimi obstrlejujejo angleške in ameriške čete, še preden jih morejo Spitfiri napasti.

Osulo se je dišeče kostanjevo cvetje

Počasi izgineva tista rumenkasta barva razvelelih kostanjev z gozdov na Rožniku in Golovcu, ki te je prej od daleč vabila. Tako lepo se je odražala med temnimi barvami smrek in borovcev: kjer je stalo le eno samo drevo, se je zdelo, kakor bi bil starček z osivelo glavo postavljen med temen gozd. Pred kakimi tremi tedni je košata krona začela postajati za spoznanje rumenkaste, potem se je te barve prililo vsak dan več na vršičke njenih vej in končeno so se vse veje okrasile z gostimi šopi cvetja, rumenega in dišečega. Toliko tisoč drobnih prašnikov se je vsak dan oziralo v sonce in vabilo drobne čebelice, da so sedale nanje in s tovari cvetnega prahu potem odplavale proti domu.

Ko si zavil v gozd in korekati zatopljen v svoje misli ali skrbi, te je predramil iz teh sanjarij ta vonj, ki se je razlival okrog slehernega drevesa. Skoraj bi si ne upal trditi, da je sladke, zdi se mi, da kar boli na grenko stran zaudarja, vendar je prijeten, da človek razširi pljuča in se ga nadiha. Tako prijetno je postati pod drevesom, kjer je blagi hlad, vleči dišavljivi zrak v sebe in poslušati drobljenje ptičkov. Za trenutek tone v pozabo vse breme moreh, skrbi, mesta ne čutiš, zdi se ti, da se je pogreznilo nekje daleč.

Prijetno ti je pri srcu, kakor doma, kjer te je pozdravljalo dom z očetom in materjo, ko si se vratal k njima vsako poletje na počitnice. V mislih gledaš od sonca oblit dom kje na položnem hribu, od košatih dreves obdan; mogoče zore prve breskve in marelice pod njegovim kapom, skoraj bodo prve hruške. Zada pa se pne kakor temna preproga gozd in prav zdi se ti, da slišiš zumljenje tvojih pridnih čebelic, ki hitijo po kostanjevem cvetju in ti nabirajo med. In še na to se spominš, kako si včasih cele popoldneve preležal pod cvetočimi kostanjmi, gledal skozi prevrtane krone proti sončnemu nebu in dan ti

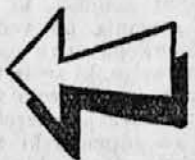
je pel svojo pesem. Pes čuvaj je ves čas mirno sedel ob tebi in te zvesto gledal. Nikamor se mu ni mudilo, kakor bi bil vedel, da te bo kmalu izgubil in da te neko poletje ne bo več domov. O, ta zvesti pes, ki ti je vedno priskakljaj vesel po bregu naproti in se ponižno opletal okrog tvojih nog, je že dobro slutil, da bo izgubil svojega prijatelja! Še ko si zadnjič odhajal, te je spremljal prav v dolino, do glavne ceste, in šele ko si mu s ostrimi besedami zapovedal, da se mora vrniti, je žalosten obstal in gledal s potnimi očmi za teboj. Sedel je na zelen travnik in gledal, kako si odhajal, ter se še tu pa tam ozrl. In zdaj mogoče skaklja dan za dnem proti glavni cesti v dolino in te pričakuje, a vedno se vrača sam in žalosten...

Tako se ti mešajo pod košatimi kostanjmi te sanjarije o soncu, o domu, o očetu in materi, o sosedih in o zvestem čuvaju. Dnevi teko čez poletje, po poljih že žanjejo žito, kostanji pa stresajo rjave prašnike na zemljo. Vse bolj temni postajajo in nekega dne se bom ozrl na Rožnik ali na Golovec, pa ne bom našel več niti sledu za dišečim cvetjem. Le še v jeseni bom vesel stopal pod njihove orumenelne krone ter pobiral droben sad, ki ga bo rodilo cvetje.

V teh dneh umira kostanjevo cvetje, njihove mrtve prašnike trosi vetrič na zemljo — .jk.

„SVET“

bo za prijatelje
koristnega branja

Proti koncu sezone glavnate solate

Tudi razno zelenjadrno perje gre naprodaj — Mnogo stročjega fižola

»Gospa Julka, že tako zgodaj z Vodnikovega trga? Komaj je sedem odbila!« je začudeno nagovoril izkušeni gospod Jakob, vester nadzornik tržnega vrvenja, dobro, praktično in previdno gospodinjko Julko, ki mu je nekam ironično odgovorila:

»Če hočete danes solatko, morate zgodaj na trg.«

Pomenljivo in strokovnjaško je nato gospa Julka razkladla svojemu znanцу, kako je spet na trgu veliko povpraševanje po glavnati solati, ko je bilo še pred dobrimi 14 dnevi kar na kupe in so jo vrle Trnovčanke in družbi marljivih Krakovčank kar s težavo mogle spraviti v denar. Takrat, ko so bile na trgu razstavljene velike košare izredno lepih glav raznih solat, so bile prodajalke prisiljene, da so prodajo ostale zelenjave, zlasti kolerabe in ohrovtave vezale na nakup glavnate solate. Sedaj je na trgu postalo spet veliko povpraševanje po tej dobri zelenjavi, ker gre h koncu in ponehava sezona zanj. Zato človek lahko opazuje, kako mnoge gospodinjke prihajajo že zgodaj na trg in se najraje sukajo okoli trnovskih in krakovskih prodajal solate. Vsako cizo veselo pozdravijo gospodinjke in jo obstopijo. Danes n. pr. je neka starejša in praktična zelenjadarica pripeljala zvrhano cizo same glavnate solate. Razstavila jo je na dolgi klopi že prav zgodaj po sedmih. Kmalu jo je prodala. Tudi drugod je šla solata dobro v kup. Nekateri člani odbora za določevanje cen zelenjavi so si danes zjutraj ogledali trg in njega položaj.

Kaj vse lahko obdelovalec zemlje v današnjih dneh spravi v denar? Pred leti so prodajalke ze-

lenjave morale zmetati mnogo zelenjadnega perja na gnoj. Ko so čistile rdečo peso in jo pripravljale za trg, so perje lepo odbrale in ga zmetale na gnoj, prav tako so razno perje zeljnatih glav, kolerab in ohrovtave metale stran. Sedaj? Mnoge praktične prodajalke lepo vse zbero in vozijo na Vodnikov trg. Imajo kar stalne odjemalce perja. Danes je neka starejša ženica pripeljala poln vozček raznega perja. »Kam pa boste s to robo?« je nekdo vprašal ženico, radoveden, čemu naj bi bilo to perje. Padlo mu je v glavo, da bo najbrž kdo kupil perje za zajčke. Toda ženica mu je lepo in vljudno odgovorila: »Za prašičke je naročila neka gospa. Je že vse prodano.« Na trgu se dostikrat reji prašičev oskrbe z raznim zelenjadnim perjem in si tako pomagajo pri reji svojega prašička.

Ko pojenjuje glavnata solata, pa prihaja od dne do dne vedno več domačega stročjega fižola na trg. Okoličanske kmetice prinašajo na trg navadno nizke stročje fižole. Je pa že na trgu tudi visoki fižol. Tega letos zelo napada rja, zlasti nekateri vrste. Pravijo, da je doslej bilo deževje prav dobro za rast kumar. Teh je na trgu že v obilici. Poleg kumar prihajajo na trg tudi velike jedilne buče. V vrtnarstvu izurjene Trnovčanke in Krakovčanke dovažajo na trg vedno več ohrovtave in lepe glave zgodnjega zelja. Rezne vrtnine je prav tako dovolj na izbiro. Lep je letos peteršilj in prav tak tudi korenček za juho.

Kakor znano, so pred dobrim tednom prestavili prodajalce borovnic. Doslej za prodajo raznih gozdnih sadežev določeni prostor med semičem in škofiji palačo ob stolni cerkvi nad Pogačarjevim trgom so opustili in so določili za prodajalce borovnic, jagod in malin prostor na Vodnikovem trgu ob zidu Ljudske knjižarne. Tam se sedaj ljudje zbirajo, ki si požeale kak liter dobrih in lepih borovnic. Te so letos izredno dobro obrodile. Sedaj je še čas za nabiranje borovnic in jih je na trgu dovolj. Na trg prihaja tudi nekaj košerice rdečih jagod, ki so hitro prodane. Tudi prve maline so prišle že na trg. Pravijo, da so letos po nekaterih gozdovih, kjer niso ljudje smukali malinja za čaj, maline zelo dobro uspele. Po krajih, kjer so ljudje nasumakali malinovo listje za čaj, pa so maline opesale in niso tako dobro obrodile. Za malinovo perje so mnogi ljudje zaslužili čedne denarce.

Drugače je danes na tržni dan nudil živilski trg običajno tržno sliko.

Ribnica

Ilustriran Quo vadis, ki je izhajal v »Slov. domu in bo izšel kot samostojna knjiga, lahko naročite v podružnici »Slovenec« vsako nedeljo dopolne v ribniški mlekarini, med delavnikom pa v trgovini Govže Anica. Prav tam blagovolite poravnati zaostale naročnine. Sprejemajo se oglasi in osmrtnice za naše liste.

Vedenje mladine

Listki iz ribniške preteklosti

V vseh dobah zgodovine najdemo dobre in slabe ljudi med odraslimi, prav tako pa tudi med mladino. Žalosten je človek, če namesto lepote in dobrote vidi okrog sebe podivjano, slabo vzgojeno mladež. Grenek je udarec vzgojiteljem in duhovnikom, če jim varovanci namesto izpolnitve nad svojim vedenjem prizadevajo le bridkosti in bolečine. Pa nastane vprašanje: Kdo je kriv? Človek je produkt okolice. Jasno, da ne more biti otrok dobro vzgojen, če je njegovo okolje nezdravo, če so pokvarjeni celo starši sami in te pokvarjenosti pred otroci ne skrivajo. Tako je tožil pred sto leti pridigar na ribniški leci:

Spovedovali smo od sedaj — ljubi starši, tudi vashe otroke. Pa strah in shalost nas spreha, kadar se spominimo, kaj se vse med vašimi otrozmi godi. Otrozi, ki bi imeli lepi, nedolžni biti, so vezhi del šhe strahni preklinjavci in nezahvalni; in kar je najshalostnejši — starši, vezhi delj savolj pohujshanja in savolj sanikernosti in nekerbejivosti od vashe strani. Doma od vas vidijo in slišijo, kar bi vidti in slišati ne smeli, in kar doma ne vidijo in ne slišijo, vidijo in slišijo po vasi, ki jih ob nedeljah in prasnkih pushate hoditi, in kar se she po vasi ne navzhe, se navzhe in vganjajo na pashi. Oh starši, kakshne otrose si bote tako iskotili? Kaj bote nad njimi na stare dni doshiveli? Kako pred Bogom od svojih otrok odgovor dajati?

Ako hočete, da se mladina poboljša, ti starejši sami dajate dober zgled! Namesto v dvomljivo družščino jih pošiljate v cerkev k naukom.

...Zhas je, starši, da tedaj tudi vi od svoje strani sazhnete svoje otroke bolj vshojim strahu kotiti; dajate sa naprej svojim otrokam lepe gšlede, de tudi otrozi ne bodo nad vami vidili in slišali, kar vi od njih ne sheljete viditi in slišati: ne pushajte jih nikoli po vasi; pogljete sa njimi v zhashi she na pasho, zhe je pa mogočhe, dershite si zhrednike, ker je laglje kaj na premoshenju vterpeti, kot s otrozmi vred kdej v peklu goret. Poshilajte jih pridno k navkam, posebno poshilajte jih radi pogostama k suetim Sakramentam, de se she saj sa naprej s gnado boshjo poboljšajo; in ne kolnite jih, temozh molite sa njih, de Bog se jih vsmili in s svojo s. gnado na pot svelizhanja pripelae!

„SVET“

bo za prijatelje
koristnega branja

S štajerskega

Spodnještajerska mladina v okrevališčih. Delovno politični urad je v sporazumu z zveznim mladinskim vodstvom in posameznimi obrati po zdravniški preiskavi poslal spodnještajerske dekleta in fante na okrevalenje, in sicer dekleta v St. Gallen, fante pa v Weissenbach. Kakor poročata dnevnik, so med dekleti zastopnice vseh poklicev in iz vseh krajev Spodnjega štajerskega: tovarniške delavke, pisarniške moči, modistinje, krojačice, laborantije, železničarke, strugarke, risarke itd. Dekleta in fante imajo v okrevališčih vso udobnost, da lahko pridobe na teži. To pa jim tudi dobro uspeva. V 8 dneh se je povprečno vsak zredil za 1 in pol kilograma.

Umrli so: Katarina Dobničarjeva iz Topola, Marjeta Tehovnikova iz Zlebov in Marija Narobe z Rakovnika. V Zalošah je umrla v 54. letu starosti žena železničarskega uslužbenca Matevža Bertoneja. V Tacnu je dne 30. junija umrl za pljučnice slikarski in plesarski mojster Anton Čizman. Pokojnik, ki je dočkal starost 61 let, je bil 36 let član prostovoljnih gasilcev v Tacnu. Zapuščila vdova in 7 otrok. Nadalje so umrli Ivan Jagodic iz Raven, Ivana Lahova iz Cerkelj, Ivan Rebernik iz Raven, Marjana Pavličeva iz Dvora, Ana Dunčakova iz Sv. Križa in Katarina Klemenčeva iz prištave. V Mošnjah je umrl Franc Kobler, v Mlaki pa Gertruda Omanova.

Igralci iz Zalea so gostovali v Celju. V veliki dvorani Nemškega doma v Celju je v tork gostovala žalska gledališka družina. Vodstvo žalske kulturne skupnosti ima Geisler, artistični vodja pa je Schaban. Žalska igralska skupina je pred tem gostovala že v Novem Celju in okoliških krajih. E. Pajdasch je v mariborskem dnevniku napisal, da je žalska igralska skupina gotovo na prvem mestu.

Zaradi nasilnosti je bil pred izrednim sodiščem v Gradcu obsojen 20 letni v Ponikvo pristojni poljski delavec Ludvih Dežman. Zadnje čase je svojo delodajalko večkrat nadlegoval, nasilen pa je bil tudi proti neki domov se vračajoči ženski.

Ko vsi opomini s prižnice niso dovolj zalegli, je vmes posega gosposka in zaupanja vrednim možem naložila nalogo, da so opominjali ljudi, ki so se slabo in pohujljivo vedli. Če opomini niso zadostovali, so ti »čuvaji javnega vedenja« morali pohujšljivce naznaniti oblasti:

...Savol slabiga in pohujshlivega sadershai-na, katero se je po nekterih krajih lete fare vidlu, so sdej nekteri moshje, h katerim dushelska in duh. gosposka savupaine ima, pustaulenai, de bodo sanikerne starshe in pohujshlive ludi svarili, in ako pobolshaina ne bo, bodo oni gosposki sa lete poshtatraf povedali — se vam osnani — de lete moshe morte poshtvat in bogat, zhe ne si bote le sami sebi perpisali, zhe bote po postavah strastfani...

V nekaj vrstah

Novina Alojzij — 60 letnik.

Te dni obhaja svoj 60 letni rojstni dan v mestu in okolici dobro znani in spoštovani pismonoša Novina Alojzij. Jubilant se je rodil dne 2. julija 1883 v Podturnu. V svoji srečni zakonski zvezi se mu je rodilo 11 otrok, od katerih je danes živih osem, katere je vzgojil z vso ljubeznijo strogega krščanskega očeta. Poleg skrbi za preživljanje tako številne družine izvršuje že nad 30 let v zadovoljnost vseh odgovorno službo pri upravi pošte v Novem mestu. Jubilant je naročnik »Domoljubca«, odkar je začel list izhajati, pa tudi drugi krščanski listi prihajajo v njegovo hišo, kjer jih z zanimanjem bere sam in njegova družina. Zelimu mu, da bi še tako zdrav in čil, kakor je danes, dočkal skrajne meje življenjske dobe.

Številne nesreče. V Podgradu je padel pri nakladanju hlodov 38 letnemu delavcu Klobučarju Janezu težak hlood na nogo in mu je zdrobil v stopalu. — 7 letni sin posestnika Šušteršič Ivan iz Zagrada je padel z voza, naloženega z žitnim kladjem, tako nesrečno, da si je prebil lobanjo. 26 letna posestnikova hči Grama Jožica iz St. Vida se je pri žetvi vrezala v nogo tako nesrečno, da si je prerazela kite. 47 letni posestnik Janez Smrke iz St. Jošta je padel s poda in si zlomil desno nogo v členku. 6 letna hči dinarja Hribar Marija iz Semeča je padla na domačem travniku in si zlomila desno roko. 21 letni hlapec Josip Znidarič iz Gor. Podboršta si je pri sekaniu drv iz neprevidnosti odsekal dva prsta na levi roki.

Umrla sta v Podkorenu Marija Cuznarjeva, v Kranjski gori pa Janez Peterman.

V Novi vasi so prejšnjo nedeljo blagoslovili novo cerkvico. Posvečena je sv. Vidu. Tako je najmanjša vas obširne jelšanske fare dobila lepo svetišče, kamor bodo zahajali verniki. Mnogo let so kovali načrte za gradnjo cerkvice ali vsaj kapelice, sedaj pa se je uresničil sklep v vojnem času. Cerkev so posvetili mučencu sv. Vidu, zavetniku te vasice že iz davnih časov. Temeljni kamen je bil postavljen in blagoslovljen letos 2. maja. K blagoslovitvenim slovesnostim je prišel v to vasico, ki ima še danes le 18 hišic, kakor jih je imela po zapiskih župne kronike tudi še pred 250 leti, škof iz Fiume g. Hugon Camozzo. Po škofovem nagovoru in blagoslovitvi je imel slavnostni govor g. Milha Golob. Po pridigi je bila slovesna sveta maša, ki jo je daroval domači dekan g. Viktor Perkan. Vse slavje je poteklo v znamenju vere in molitve in vsi Novovaščani in Jelšani se bodo z veseljem spominjali tega lepega dne.

Umrla je v Požarevcu v starosti 75 let ga. Marija Gostinčarjeva, roj. Kordiš, vdova po šolskem upravitelju. K večnemu počitku so jo spremili na veliki četrtki vsi Slovenci iz tukajšnje kolonije in več domačinov. Za njo zaključuje sin, ki živi v Ljubljani, hčerka, snaha, zet in vnuki. Naj mirno počiva v gostoljubni zemlji!

Koncerti. V Hrastniku in na Zidanem mostu je vojaška godba priredila dva koncerta, pri katerih je sodeloval Hans Becker z dunajski državne opere.

Sprejemni izpiti na novomeški gimnaziji se bodo pričeli 26. julija zjutraj ob 8 in bodo trajali 3 dni. Učenci naj prinese s seboj samo pero, svinčnik in radirko, ker bodo papir za naloge in za risanje dobili na zavodu proti plačilu 2 lir. — Prvi dan bodo vsi učenci skupaj pisali pismene naloge; 27. julija bodo po možnosti prišli pri ustnem izpitu na vrsto vsi učenci, ki stanujejo izven Novega mesta in najbližje okolice; 28. julija pa ostali učenci.

Kopalnice pri Slonu ostane zaradi čiščenja zaprto od 18. julija do 3. avgusta.

S. S. VAN DINE

66

BOGINJA MASČEVANJA

KRIMINALNI ROMAN

»Slišala sem tisti udarec noža v posteljno končnico.« je spregovorila tiho in prestrašeno. »Moja postelja stoji ob isti steni. Prebudila sem se in se začudila, kaj naj to pomeni, potem pa na to nisem več mislila ter sem spet zaspala.« Dvignila je oči in pogledala Vanceja. »Sramotno in nesramno je bilo, da ste hoteli na vsak način, naj moj mož ostane v tej hiši, kjer se skriva morilec, morilec, ki preži na njegovo življenje, medtem pa niste storili ničesar, da bi ga zaščitili.«

»Pa saj se mu vendar ni nič zgodilo, gospa Bliss,« je dobrodušno odvrnil Vance. »Le eno uro ni spal, in to vendar ni tako grozna nesreča. Zagotavljam vam, da mu ne grozi nobena nevarnost več.«

Pogledal je gospe naravnost v oči, in jaz sem prav dobro opazil, da sta kakor po nekakšnem sporazumu skušala drug drugemu razbrati misli z obraza.

»Upam, da boste zločinca našli,« je dejala s poudarkom, čeprav bolj s tihim glasom. »Jaz sem zdaj pripravljena na vse, pa naj bo resnica takšna ali drugačna.«

»Vi ste zelo korajžna, gospa,« je pomrmral Vance. »A pomagate nam lahko na ta način, da se vrnete v svojo sobo in tam počakate, dokler vam kaj ne sporočimo. Lahko se zanesete name.«

»O, to vem!«, je odgovorila z razumevanjem. Potem se je izpodbudno sklonila, se dotaknila z ustnicami Blissovega čela, nato pa se vrnila v svojo sobo.

Vance je zelo radovedno gledal za njo. Nisem mogel ugotoviti, ali je bil v njegovih očeh izraz obžalovanja, bolesti ali občudovanja. Ko so se vrata za njo zaprla, se je Vance sklonil nad mizo, položil nanjo bodalo in dejal:

»Hotel sem vas vprašati, gospod doktor, ali ponoči zaklepate vrata svoje spalnice?«

»Vprav v tem je tisto, kar mi ne gre v glavo...« Z njegovega obraza se je brala neka neodločnost, zbežanost. »Prepričan sem, da sem vrata zaklenil, ko sem prvič prišel v svojo sobo. A kakor sem vam že povedal, sem pozneje spet vstal in vrata odprl, da bi v sobo prišlo malo svežega zraka. Stvar si morem razlagati samo na ta način, da vrata tedaj, ko sem se drugič podal v posteljo, nisem zaklenil. To se je brez dvoma kaj lahko zgodilo, zakaj bil sem zelo zbežan.«

»Pa jih ne bi bilo mogoče odpreti od zunanje strani?«

»Ne, prepričan sem, da ne. Ključ je bil v ključavnicu. Kakor vidite, je še zdaj.«

»A kaj porečete k prstnim odtisom na zunanji ključki?«, je vprašal Heath. »Ključka je kristalasta in bi se na njej prstni odtisi morali poznati.«

»Sveta nebesa!«, je obupano vzkliknil Vance in zmajal z glavo. »Človeki, ki je zasnoval ves ta načrt, pač zna storiti tudi še kaj boljšega, kakor pa puščati svojo vizitko povsod, kjer hodi...«

Bliss je nenadno vstal in zaklical:

»Nekaj se mi je posvetilo. Tole bodalo je bilo v zlati nožnici, in če tiste nožnice ni več v moji delovni sobi, potem je morda... morda...«

»Gotovo, brez dvoma,« je pritrdil Vance. »Razumem, kaj hočete reči s tem. Nožnico bi utegnil imeti zločinec. Odlično sredstvo za... Gospod narednik, ali bi hoteli iti v dr. Blissovo delovno sobo in se prepričati, če je zločinec odnesel nožnico obenem z bodalom? Nima smisla, da bi jo iskali kje drugod, če je še vedno v predalu dr. Blissove pisalne mize...«

Heath je naglo odšel, za njim pa Bliss. Slišali smo ju, kako sta stopala po stopnicah navzdol.

»Kaj misliš o vsem tem, Vance?«, je vprašal Markham, ko smo bili spet sami. »Stvar se mi zdi presneto resna.«

»Mislim, da je ta stvar pomembna,« je zamišljeno odgovoril

Vance. »Pa tudi precej resna. A hvala Bogu da je bodalo slabo zadelo. Vsa stvar je bila slabo preračunana.«

»Da, to rečem tudi jaz,« je priznal Markham. »Ali si mar lahko predstavljate, da bi kdo zalucal bodalo na daljavo dveh metrov ali še nekaj več, ko je vendar dobro vedel, da se svoji žrtvi lahko mirno približa in jo z enim samim zamahom ubije.«

»Ah, to misliš?« Vance je dvignil obrvi. »Nisem imel v mislih spretnosti tistega človeka, ki je zagnal bodalo. Pri vsej tej zadevi so še druge stvari, še manj duhovite. Skratka, tega ne razumem. Verjetno zaradi preplašenosti. Vsekakor pa homo morda vso stvar lahko videli v jasnejši luči, če poiščemo tisto nožnico, kakor nam je svetoval dr. Bliss!«

Zaslišali smo, da se Bliss in Heath vračata po stopnicah.

»Nožnice ni več tam,« je sporočil narednik, ko sta stopila v sobo.

»Brez dvoma jo je bil zločinec odnesel z bodalom,« je pripomnil Bliss.

»Kaj pa če bi poslal nekaj svojih mož, da zastražijo in zavarujejo hišo?« je nasvetoval Heath.

»Ni potrebno, gospod narednik,« je odklonil Vance. »Zdi se mi, da preiskava ne bo težavna.«

Markham je Vancejev način govorjenja začel vznemirjati.

»Prepričan sem,« ga je zbadel, da nam bo točno povedal, kje lahko najdemo nožnico.«

»Mislim da,« je odvrnil Vance zamišljeno. »A dokazal bom pozneje, da je moja domneva pravilna. Medtem pa...«, se je obrnil k dr. Blissu, »vam bom zelo hvaležen, če ostanete v svoji spalnici, dokler ne končamo s svojo preiskavo.«

Bliss se je vdano priklonil.

»Za trenutek stopimo v salon,« je pripomnil Vance. »Tam imamo precej opravka.«

Odšel je na hodnik, nenadno pa se je ustavil, kakor bi se bil nečesa domislil, se vrnil k mizi, vzela bodalo ter si ga vtaknil v žep. Bliss je za nami zaprl vrata. Slišali smo, da jih je zaklenil. Markham, Heath in jaz smo odšli po stopnicah, čisto zadaj pa je šel Vance.

O časnikarju milijonarju

Janez Debevec pripoveduje ob šestdesetletnici

V Ljubljani 15. julija.

Pred Bobenčkom na Sv. Petra čisti sta se srečala. Sončni žarki so se lesketali na njegovih srebrnih lasih in ljubezni smehljali mu je legel na ustne, ko je časnikar stisnil roko svojemu trideset let mlajšemu stanovskemu tovarišu s posebnim povabilom: »Kolega, pojdi z menoj na kozarek božje kapijice. Saj si že kosil, kajne? Na sodišču sem se zadržal, saj veš, delo je delo, nikoli ti žilica ne da miru, pa bi se mi sedaj prilegel kozarek cvička!«

Pod prijetno hladno senco za Bobenčkov hišo eva našla na vrtu miren kotiček in cvček je polnil prve kozarce in utešil najini žejni in suhi grli ter vzbudil še željo po drugem, tretjem in... polliterku. Pri tako izvrstni pijači se jezik kmalu razveže še tako mladočemu, da postane zgovoren in zabaven. Prijetno sva kramljala, kramljala o mnogih dogodkih in doživljajih, ki jih je tovariš doživel v svojem, po delu tako bogatem časnikarskem življenju. Kar z nekim občudovanjem sem poslušal svojega stanovskega tovariša, ki je bil danes še vse bolj družaben in poln domislje, tako da bi ga poslušal, dokler se tovariš sam ne bi naveličal moje radovednosti in reporterske zvedavosti. Kako tudi ne! Kateri mlad časnikar ne želi zvedeti skrivnosti podjetne tovariške iznajdlivosti in sposobnosti, preizkušenih po tolikih letih nepornega časnikarskega dela v dobrih in hudih časih, ko ti že lasje posive, da si še bolj častljiv, kot v resnici zaslužiš po letih, trudu in delu, ki služi zlasti drugim.

Kakor bi mi videl v dušo in bral iz mojih oči željo, da mi je mnogo do vsega tega, je dvignil čašo in trčil, da sta kozarčka zapela svojo kratko in rezko lepo pesem.

»Bog te živi, kolega, danes imam šestdesetletnico in povabil sem te, da trčiva!«

V presenečenju sem spravljal iz ust le kratke čestitke: »Janez, ali je res?« Potem: »Bog Te živi! — in še enega, pa — eks!«

Šestdesetletni jubilej — in tovariš Janez! Čestitka »Bog Te živi!« mi je šla iz srca in njej se danes pridružujejo vsi Janezovi stanovski tovariši in številni prijatelji.

Šestdeset let ima naš Janez že na grbi, kakor sam pravi, pa je še vedno tako mladeniški, tako mladeniško prožen in delaven. Pa je tudi še vedno mladenič!

Pa prislunimo njegovemu živahnemu pripovedovanju o njegovi mladosti!

»Jutri ob štirih bo šestdeset let, kar sem se rodil. Mama so mi tako dejali. Tam v lepih Begunjah pri Cerkljici sem prijel na svet, že takrat trden fantiček, saj sem bil prvorojenec kovača Janeza Debeveca, katerega rod je bil iz Begunj. Oče je imel kovačijo Brezovo v najemu. Pozneje se je preselil v Bistrico h graščaku Galetu. Tam sem preživel prva mladostna leta. Kakor so mi pokojna mati, ki so umrli v visoki starosti 92 let po Veliki noči leta 1941., pravili, mi je Cankarjev oče, ki je hodil po hišah delat, napravil prve hlače. Pozneje sem postal

z Ivanom Cankarjem dober prijatelj

Nekaj sem o njem napisal v »Obiskur. Iz Bistre je družina romala nazaj v Begunje, od tam pa naprej v Pudo in nato v Stari trg pri Ložu, kjer se je oče ustalil in si s pomočjo dobrih ljudi sezidal lastno kovačijo, kjer sedaj gospodari moj dobri brat France s sestro Miko.

Z mojo sestro Jerco sva hodila iz Pudo in Stari trg v Šolo. V najhujši zimi sva jo rinila v visokem snegu sama četr uro daleč v Šolo. Tja sva prišla in bila v razredu sama. Še domačinov ni bilo. Pokojna učiteljica Jakob Zebre in Fedo Vigele sta mi bila dobra in preskrbela sta mi, da sem odšel v Šolo. Kako je bilo? To lahko vsakdo ve. Kovačev sin sem bil, trdo je bilo naše življenje, vendar končal sem gimnazijo, po maturi pa živitarica.

Tako približno nekako mi je Janez pripovedoval.

Janez, saj ne boš zameril, če mi kljub Tvojem prizadevanju, da bi mi pri političkih in dolgem razgovoru ob Tvoji prijetni družbi zakrli marsikaj, o čemer si tako nerad govoril, o Tvojem delu, ostalo v moji reporterski glavi nekaj značilnih in za Tvoje in časnikarjevo življenje pomembnih zgodbic. Nisem Ti stavljal vprašanj, ko sva pričela razgovor. Ko sem videl, da so se Ti ob živahnem in doživljenem pripovedovanju orosile oči, sem Te poslušal, poslušal povest Tvojega življenja, trpljenja in veselja, ki Ti ju je dalo življenje in težak časnikarski reporterski poklic. Tvoje resnične in življenjske zgodbe so mi bile mile in življenja, to pa je bilo delo, naporno delo, katerega težave poznajo ekora izključno le stanovski tovariši časnikarji, dočim drugi zelo malo. Zato naj velja ob Tvojem jubileju javnosti, kateri si Ti tolikokrat pisal in pisal, le vsele zgodbe, katerih se Ti in tudi Tvoji tovariši in prijatelji najrajši spominjajo.

Začetek njegovega časnikarskega dela in njega 40. letni jubilej

Saj so bila le vmesna, skoraj neprimerna vprašanja, pa je bil Janez takrat še kar zgovoren tudi o svojem prvem časnikarskem delu.

»Kako, kaj, kako je prišlo? — veš, taka vprašanja,« mi je dejal, nato pa zamahnil z roko in dejal: »Pa Ti bom povedal!«

»Kako? Kar tako je prišlo? Ze prej sem nekoliko pisaril v časopise o raznih dogodkih. Začel pa sem kot časnikar na Dunaju, kamor sem zjadral leta 1911. Sprejeli so me pri dnevniku »Stawisches Tagblatt«, listu, ki ga je financirala ga. Izabela Sertič, po rodu Skotinja, milijonarka, ki je poročila pravnikar Sertiča, sina dvornega svetnika in visokega uradnika v Sarajevu.«

Muhavo se je nasmehnil in si popravil brke s pripombo: »Stara me je rada videla, ker pa je bil Bosanec večji in lepši, je tega imela še rajši,« nato pa nadaljeval resno:

»S. Tagblatt je vodil uredniški konzorcij treh ljudi: glavni urednik, referent za Balkan in politiko dr. Kramer, Čeh Zajček za Češko in Poljak Bazilevski. Poleg mene, ki sem sprejemal telefon in pisal razne dnevne novice iz južnih krajev, je bil v uredništvu tudi pokojni Vitomil Jelenc. Z njim sva bila že v gimnaziji dobra prijatelja. S pokojnim Cirilom Premrlom, bratom Stanka Premrla, smo v gimnazijskih letih imeli literarni klub, Z Jelencem sva se takrat seznanila s takratnim uradnikom erbskega poslanstva, navezala stike in imela nato z njim več sestankov.«

Prvi članek o potrebi Balkanske zveze

»Nekega dne nama je gospod iz poslanstva prinesel nekaj točk s smernicami za članek o potrebi ustanovitve Balkanske zveze. Stilizirali smo ga skupaj. Vitomil Jelenc ga je nato izročil dr. Kramerju, ki je dal dovoljenje, da so ga objavili v »S. Tagblattu«. Članek je v krogih zunanjih dopisnikov, ki so imeli prostore za tako imenovanem glavnem brzojavnem uradu v prvem okraju v bližini Borze, vzbudil pozornost, toda mnogo so z ironijo pristavljali, da je to pač utopija neznatnega lističa, ki je šele začel izhajati. To število, v kateri je bil objavljen omenjeni članek, so poslali tudi takratnemu zunanjemu ministru dr. Aehrenthalu, ki se je zdrvil, odnosno je bil na oddihu v Meranu. Minister ni polagal takrat velike važnosti na članek, čeprav so ga obrobili z rdečim svinčnikom. Pozneje je svet drugače gledal.

Na Dunaju so je človek tudi praktično navadil pravega časnikarskega dela, ko je spoznal razne časnikarske »fabrike«, kjer so zbirali brzojavna poročila kar na dolgo in na debelo. Specialist n. pr. za razne nesreče, katastrofe itd. je bila med drugimi korespondenca »Herroge«. Ta je dobro plačala razne vesti, prihajajoče iz naših krajev.«

»Pa je Janez spet prišel na slušno stran ter povedal nekaj gorkih dunajskih. Te bi bržkone bralec najbolj zanimal. Pa se zadovoljimo z Janezovimi zaključnimi ugotovitvami o lepem mestu Dunaju, mestu valčkov in po Schillerju mestu fejakov (op. pisca: otoku veselih bajcelovnih ljudi): »Kaj bi povedal? Včasih je Janez pisaril, včasih ga je zavrtel.

Najrajši sem hodil v rotoško klet, kjer je bil vinček presnet.«

Na Krekovem predavanju na Dunaju

S posebnim ponosom so je Janez spominjal predavanja pokojnega voditelja dr. J. E. Kreka v Rafaelovi družbi na Dunaju o naših izseljenih. Takrat je Janez Debevec kot član uredništva napisal pomembni članek o tem predavanju in ga je nato dr. Krek pohvalil. Debevec se rad spominja tudi srečanja z drugimi odličnimi predavniki na Dunaju.

Zivljenje pa je vodilo našega Janeza spet dalje po svetu. Ko je prenehal »S. Tagblatt« izhajati zaradi polmilijonske izgube, je Janez poromal v Ljubljano in dalje v Trieste. Prav tedaj je začel izdajati Andrej Munihi, leta 1914. je bilo, skromen list dnevnik na štirih straneh. O sodelovanju pri tem listu naš Janez še posebno rad pove kako svojstveno najrajši o dogodku, ki ga ni doživel vsak časnikar. Poslušajte ga!

»Viljem, Viljem, kje si?«

»Ko sem sodeloval pri listu Andreja Muniha, je bil za mesec naj napovedan obisk cesarja Viljema v Miramaru. Vršile so se velike priprave. Prijatelj Munihi mi pravi na dan, ko je prispel cesar Viljem na svoji jahi v Trieste: »Sedaj pa glej, da prineseš poročilo, ko nimaš dovoljenja, da prideš čez črto.« In krenil sem proti Miramaru. Pri Barcelah me ustavijo stražniki. Povem jim, da grem malo proti morju tja v Grljan. Moral sem v hrib in po raznih stazah sem jo primahal do hotela, ki je stal nekaj višje nad Miramarom. Bil je krasen razgled ob jasnem majniškem soncu. Dobil sem daljnogled pri znanicu. In lepo sem sledil cesarjevi jahi, ki je plula v spremstvu avstrijskega vojnega brodoma v Miramar. Reportaža je uspela. Naslov čanka je bil »Viljem, Viljem, kje si?« Smenta, članek je bil tako dober, da me je Andrej pohvalil, pač pa niso njega po objavi drugi pohvalili, le v vseučiliško knjižnico je prišel za spomin na cesarjevo potovanje.

O življenju med svetovno vojno je Janez rad govoril. Prav v tem času je doživel marsikatero bridko, saj je moral na fronto, največ časa pa je preživel tedaj kot politični jetnik, ker je bil nasprotnik habsburškega duha.

Po svetovni vojni je vstopil v uredništvo »Slovenskega naroda« in tu razvil svoje sijajne reporterske zmožnosti. Bil je med najboljšimi ljubljanskimi reporterji, moderen reporter, ki je opustil star kronološki način reportaže in začel pisati v lepem in živahnem jeziku. Sodeloval je tudi pri »Jutru« in »Jugoslovanu«, nad deset let pa marljivo sodeluje vsak dan pri »Slovenec« in pri »Slovenskem domu«, odkar izhaja. Uveljavlja se zlasti v vremenski, komunalni in sodni reportaži, pa tudi v drugih, ki jih bralci že poznajo po njegovem slogu. Ševeda piše Janez tudi druge stvari, vendar so omenjeni časopisni odločki njegovo glavno delo. Rad se naš Janez pohvali tudi, da je sodeloval s pok. Tavčarjem, pa tudi svojega šefa Rasta Pustoslemška pohvali, češ: »Saj sva se dobro razumela in doživela tudi marsikaj!« Pa ti pove eno prav zanimivo:

Beg pred razjarjenimi stavkarji in skrivni kotiček za kipom Sv. Petra

»Bilo je leta 1922. Zaloški dogodki. Ob času splošne železničarske stavke sem imel nalogo dnevno pisati kratka, objektivna situacijska poročila, kako se stavka razvija, kje so bila zborovanja itd. Prišel je usodni dan na Zaloški cesti. Ko sem lepo primahal počasi do gimnazije na Poljanah, sem začul ostre strele, prihajajoče od Leončiča. In neki znanec mi je ironično pripomnil: »Si že zamudil, Janez! Streljajo!« Jadrno sem hitel naprej in prišel do cerkve Sv. Petra. Nasproti mi je prihajala skupina zelo ogorčenih, razjarjenih in besnih ljudi. Pri kupu gramoza v bližini, kjer je sedaj spomenik v svetovni vojni padlim šempečtrčnom, je nekdo zakril in pokazal na mene, ki sem sprva obstal, nato pa takoj spoznal nevarnost. Ljudje so pograbil po kamenju in začelo je frčati proti meni. Naglo sem se obrnil in stekel. Kam? Kje naj iščem zavetje? Ne vem, kako je to! Kot blisk mi je šinilo »v cerkev! Stekel sem vanjo. Napadalec za menoj. Bil sem tako hiter, da sem ušel in se jim skril zadaj za glavni oltar, preden so prvi vstopili v notranjost cerkve. Za oltarjem sem našel lestvo in brž sem splezal po njej čisto za kip svetnika in od tam opazoval, kaj bodo počeli. Nekdo je zaklel: »Hudič je izginil kot kačrak!« Pozneje, ko je bilo v cerkvi vse mirno, sem s pomočjo cerkovnikov žene odšel skozi zakristijo na kraj nesrečnih dogodkov. Htel sem v bolnišnico in na prosekturni sem dobil važne podatke in bežal v uredništvo »Slov. narod«, kjer je že pokojni Emil Vodeb hotel diktirati poročilo. O meni je medtem že prišlo poročilo, da so me demonstranti ubili in kamenjali. Od takrat rad zahajam v tihih urah v to, sedaj tako lepo cerkev.«

Tako mi je Janez povedal še več takih zgodb, ki so se kar vrstile, kot so se polnili kozarčki na najini mizi. Pa je Janez povedal še zanimive o svoji mladosti in jih navezal na svoje časnikarsko življenje:

»V mladosti, ne vem, kako to, da sem tako rad gledal povodnji in nevihte. Kakor bi želel boja, dela, borbi! Spominjam se še velike povodnji v Loški dolini, ko sva se vozila z očetom s čolnom. Pa tudi zima me je vedno mikala. Zato ni čudno, da me nekateri tovariši imenujejo za pravega zimarja in vremenarja. Tudi v zimi sem dosegel nekaj posebnih rekordov. Leta 1929, ko je vladala strašna zima, sem služil čedne honorarje. Pisal sem dolga poročila iz vseh krajev in v »Jutru« sem imel tedaj skoraj vsak dan kar dolge kolone zime.«

Dve urici sva že sedela in delo naju je klicalo v službo. Pa mi je dejal ob slovesu, ko sva se ločila:

Časnikar milijonar.

»Tako je, dragi prijatelj! V dolgih letih časnikarstva sem mnogo doživel in mnogo napisal. Veš, tako nad milijon vrstic. Ko bi jih sedaj, mladi prijatelj in tovariš, mogla pretopiti v honorar. Pa sva plačala, jaz pa sem želel jubilantu: »Bog naj nama ohrani zdravje in življenje, Janez, pa bova še napisala drugi milijon in tako bova kar dva — milijonarja.«

Dragemu časnikarskemu tovarišu Janezu želimo vsi njegovi tovariši in prijatelji, naj nam ga Bog ohrani še mnogo let v zdravju in zadovoljnosti! S.S.

Suhe gobe
po najvišji dnevni ceni
kupujo Sever & Komp.

Ljubljana

Koledar

Četrtek, 15. malega srpana: Henrik I., cesar; Vladimir, kralj; Ignacij Azevedo, mučenec.

Petek, 16. malega srpana: Karmel. Marija; Rajnelda, devica in mučenica; Valentin, škof in mučenec.

Obvestila

Pokrajinski prehranjevalni zavod sporoča, da bodo od 16. julija t. l. dalje pristojne mlekarne razdeljevale upravičencem v starosti od 60—65 let pol kg kondenziranega mleka.

Slovenci radi prepevamo svojo pesem. Pevski zbor Ljubljanskega Zvona nam bo zapel na svojem koncertu niz slovenskih ljudskih in umetnih pesmi. Kako cenimo slovensko pesem in delo izvajalca, dokažemo najbolje z zanimanjem za koncert. — Zato pridno sezite po vstopnicah že v predprodaji v Matični knjižnici. Koncert bo v ponedeljek 19. t. m. ob 20 uri v dvorani hotela Union.

Ljubljansko gledališče

Drama:

15. julija, četrtek, ob 19: »Nevesta s krono«. — Red Cetrtek.
16. julija, petek, ob 10: »Mali lord«. Zaključna mladinska predstava za Gill.
17. julija, sobota, ob 19: »Nevesta s krono«. — Red A.

Opera:

15. julija, četrtek, ob 19: »Tiha voda«. Red A.
16. julija, petek, ob 19: »Prodana nevesta«. Red Cetrtek.
17. julija, sobota, ob 19: »Madame Butterfly«. — Red B.
18. julija, nedelja, ob 19: »Mrtve oči«. Izven. Cene od 28 lir navzdol.

„SVET“

bo za prijatelje
koristnega branja

Dramsko gledališče je lani obiskalo 87.468 oseb. Izšla je 21. številka »Gledališkega lista«. Posebno zanimiva je zaradi podatkov o delih, prestavah in osebah naše drame v letih 1940-42. Po tej številki spoznamo, koliko truda, žrtve in naporov je potrebnih za uprizoritev ene same predstave.

Poročilo vsebuje tudi seznam dramske uprave, oseba in igralcev. 1. novembra so bili vključeni med ljubljansko dramsko igralsko družino tudi mribovski igralci. V zadnjih dveh letih je bilo število predstav precej veliko in tudi obisk je bil zadovoljiv. V sezoni 1940-41 je bilo 258 predstav, ki jih je obiskalo 96.658 gledalcev. V sezoni 1941-42 je bilo predstav naraslo na 260, medtem ko je pa število gledalcev padlo na 87.468. Stanje je torej ostalo skoraj nespremenjeno. V sezoni 1940-41 je bilo uprizorjenih 31 dramskih del, v lanskeoletni sezoni pa 28. V sezoni 1941-42 je bilo uprizorjenih 10 slovenskih del z 92 predstavami, 1 srbohrvaško z 19 predstavami, 7 italijanskih s 60, 1 nemško s 13 predstavami, 1 romunsko z 12 predstavami, 2 francoski deli, ki so jih predvajali šestnajstkrat, eno angleško delo s 4 predstavami, 2 nemški klasični deli sta doživela 12 predstav, dve angleški klasični drami so igrali enaindvajsetkrat ter eno iz francoske klasike z 11 predstavami. Na koncu je tudi podan pregled del posameznih režiserjev.

Nogometni turnir najmlajših

Ne motimo se, če trdimo, da vprav prireditel tega mladinskega nogometnega turnirja posveč svojemu mlademu naraščanju največjo pozornost me vsemi ljubljanskimi klubi že na nekaterih zadnjih nastopih po Marsovi najmlajši pokazali uspehe svojega trenerjevega prizadevanja. Pokazali so prav dopadljivo igro in med temi najmlajšimi se že kažejo talenti.

Mars se je tudi zdaj odločil, da bo izvedel turnir najmlajših, na katerem bo sodelovalo šest moštev in to: Vič, Korotan, Mladika, Hermes, Zabjaki in prireditelj — Mars. Tekmovati bodo smeli le mladeniči, ki so rojeni leta 1929, in pozneje. Vsako moštvo bo igralo v vsakim na točke. Revanžnih tekem ne bo. Za zmagovalce so razpisane lepe nagrade. Prvi bo dobil lepo darilo tvrdke Spectrum, drugi darilo prireditelja, tretji pa spet lepo plaketo Spectruma. V primeru, če bosta imela na koncu dva kluba enako število točk, bosta oba odigrala še eno tekmo.

Tekmovanje se bo začelo to nedeljo in bo trajalo šest nedelj zapored. Vsako nedeljo bo en udeleženec prireditelj. Prihodnjo nedeljo bo prvo kolo na igrišču Marsa za Kolinsko tovarno, in sicer po temle vrstnem redu: ob 16 Mladika : Hermes, ob 17 Zabjak : Vič in ob 18 Korotan : Mars.

Torei tudi to nedeljo ne bomo ostali brez nogometa. Prijatelje najmlajših vabimo, da pridejo v nedeljo na Marsovo igrišče.

Kolumb odkriva Ameriko

Vseposod se v tej pokrajini dvigajo zelo visoki hribi, ki se zdi, da s svojimi vrhovi segajo do neba. V primeri z njimi se ti zde gore na Teneriffi tako po lepoti kakor višini prava malenkost. Tukajšnji vrhovi so ne le višji, pač pa tudi zaviti v zelenje in pokriti s čudovitimi gozdovi. Med temi hribi se razprostirajo prekrasne doline, ki so silno rodovitne. Na skrajnem koncu tega pristanišča se odpira tako prostrana ravan, da z očmi ni mogoče zazreti njenega kraja. Sem pa tja se dviguje nad njo kakšen hriček ali vzpetina. Dolina mora biti dolga kakih 15 do 20 morskih milj, napaja pa jo reka, ki teče po vsej širini povprek. Planjava je obiljena, obdelana in ovita v zelenje kakor Kastilija maja in junija meseca, čeprav so noči dolge po 14 ur in leži kraj na skrajni severni strani.

Pristanišče daje sijajno zavetje proti vsem vetrovom, ker je dobro zaprto in globoko. Ob njem biva dobro in krotko ljudstvo, ki ne nosi nobenega orožja. Naj vstopi od katere koli strani, vsaka ladja je varna pred možnostjo, da se ji ponoči približa kak druga ladja in jo napade. Čeprav je ustje široko več kakor dve morski milj, pa je vendar vstop ozek zaradi tega, ker se čeri vlečejo do vodne gladine in dovoljuje le ozke vmesne prehode. Pristanišče je ob vhodu globoko 7 sežnjeve, najvažnejši vstop pa je od zahodne strani. Pristanišču je dal ime »Pristanišče na morju sv. Tomaža«, kajti danes je praznik tega svetnika. Morje pa zato, ker je zaliv tako prostran.

Do ure, ko je to zapisal, se prišlo na njegovo kapitansko ladjo več kakor tisoč ljudi, od katerih je sleherni kaj prinesel.

Preden se približajo, se v razdalji enega streljaja od ladje na svojih čolnih domačini vzravajo, vzamejo v roke svoje darove in vzklikajo: »Vzemite, vzemite!« Dostavlja, da je več kakor 500 drugih Indijancev prispelo do ladje s plavanjem, ker niso imeli čolnov, čeprav je bila ladja zasidrana okrog ene milje proč od obale.

Ugotovil je, da je med obiskovalci prišlo na ladjo tudi pet poglavarjev odnosno njihovih sinov s svojimi družinami, ženami in otroki. Brez izjeme vsakemu je Kolumb podaril kako stvarco, kajti vse to bo prišlo še zelo prav. »Bog naj mi pomaga v svojem usmiljenju, da bom našel to zlato, prav za prav rudnik, kjer zlato pridobivajo, kajti mnogo je takšnih, ki pravijo, da vedo zanj.«

Ponoči so se vrtnili čolni, ki so bili zjutraj odploili, odplojanci pa so pripovedovali, da so prevzeli dolgo pot in da so ob hribu Karibata našli veliko domačinskih čolnov in neizmerno veliko ljudstva, ki se je zbralo, da bi videlo Kolumba in kristjane. Kolumb je bil prepričan, da bi ga v primeru, ako bi na božični dan mogel dospeti v tisto pristanišče (pristanišče Guarico. Poglavar o katerem govoril, pa je Guacanagari), prišlo sprejet vse ljudstvo otoka, ki ga ima za večjega, kakor je Anglija. Domačinski čolni so njihove čolne spremljali prav do naselja, ki je pripovedovanju mornarjev obsežnejše in bolj zgrajeno kakor pa vsa dosedanja in leži kake tri morske milje jugovzhodno od Svetega rtiča.

Ker so domačinski čolniči zaradi veslanja hitro drseli naprej, so prehiteli Kolumbove čolne in hiteli naznaniti prihod kristjanov svojemu »kačiku«. Kolumb doslej še ni mogel dognati, ali ta beseda pomeni »kralja« ali »upravitelja«. Za besedo »velike« pravijo Indijanci tudi »nitayno«, toda Kolumb ni vedel, ali označujejo s to besedo tudi kralja, upravitelja ali le sodnika. Končno je kačiko prišel kristjanom naproti, vsi prebivalci

pa so se zbrali na zelo čednem trgu. Zdelo se je, da jih je bilo čez dva tisoč. Kralj je mornarjem priredil nad vse prijazen sprejem, sleherni prebivalec pa jim je prinesel jedi in pijače. Nato je kralj podaril vsakemu kristjani bombažne tkanine, s katerimi se oblačijo ženske, potem papire in nekaj kosov zlata za Kolumba. Tudi vaščani so dali mornarjem enako blago in druge koristne reči, katere so imeli doma, v zameno pa so vzeli vse, kar so jim ponudili. Vsake stvarce so bili silno veseli, kakor bi bili dobili v dar prave zaklade.

Proti večeru so se Španci sklenili vrniti na ladje, toda kralj jih je prosil, naj ostanejo pri njem še kak dan. Ko pa je videl, da gostje vztrajajo pri svojem sklepu, jim je dal Indijance za spremstvo. Ti so na rokah prenesli prav do čolnov, ki so ostali na izlivu reke, vse, kar so jim bili podarili kralj in ljudje.

Ponedeljek, 24. decembra. — Preden je vzhlo sonce, je Kolumb dal dvigniti sidra in uravnati jadra po vetru, ki je vel od kopnega.

Med številnimi Indijanci, ki so dan poprej prihajali na ladje in mu dajali podatke o nahajališčih zlata na otoku in navajali tudi imena krajev, kjer se zlato pridobiva, je Kolumb opazil enega, ki se mu je zdel v primeri z ostalimi bistrejši, razumejši in udanejši CX Špancem, povrh pa še zelo zgovoren. Posvetil mu je posebno pozornost in ga je povabil, naj ostane na ladji in ga vodi do rudnikov. Indijance je ponudbo zelo rad sprejel.

Vrh tega je Indijance pregovoril nekega drugega svojega tovariša odnosno sorodnika, da mu je delal družbo. Ta dva sta med različnimi kraji, kjer naj bi kopali zlato, navedla tudi Cipang, po njihovo Cybao. Kakor sta zatrjevala, je tam obilo te dragocene kovine. Pristavila sta, da ima tamkajšnji vladar zaslave iz tolcenega zlata in da se njegova prestolnica nahaja zelo daleč proti vzhodu. Pri tej priliki je naslovil Kolumb na kralja in kraljici sledeče besede:

79.

Najmlajši brat je z velikanskim veseljem gledal, kako je rdeča reka nosila zmagovito truplo s seboj, kot bi plavila ogromen plošč pragozdnega drevesa. Tedaj je čutil, da se mu črna psa smotljata okrog nog ter se mu čileče muzata. Hvaležno ju je pobožal po hrbtu in ju pohvalil: »Sta bila že pridna, prav pridna! Pa smó ga le ubiti!«

80.

Črna psa sta od veselja še kar naprej lajala vanj. Najmlajši brat se je zazrl v njuno oči ter začuden ostrmel, zakaj takšne oči sta imela njegova starejša brata...

Tedaj je prvi pes zalajal: »Sem duša tvojega najstarejšega brata! — Služil sem pri limbuški graščakinji, ko sem ji prinesel zalhevanje korenine dravske rože, me je vrgla v svoje ječe, kjer sem včeraj umrl.«

81.

Nato je zalajal še drugi pes:

»Sem duša starejšega tvojega brata! — Od mene je hocka gospodarica zahtevala, da ubijem dravskega zmlja. Zmaj pa mi je v obraz in oči brizgnil okrvavljenega mleka, da sem pri priči oslepel; šele tedaj sem občutil svoj grozni greh, ker sem tebe oslepel... Zmaj me je nato za kazen ubil... Tako sva oba, tvoj brata, včeraj umrla ob isti urile«

Če ste naročnik Slovenskega doma, dobite naš »QUO VADIS« v knjigi že za 25 lir!

»SLOVENSKI DOM« izhaja vsak delavnik ob 12. Urejuje: Mirko Javornik. Izdajatelj: inž. Jože Sodja. Za Ljudsko tiskarno: Jože Kramarčič, vsi v Ljubljani. Uredništvo in uprava: Ljubljana, Ljudska tiskarna, Kopitarjeva 6. Telefon 40-01 do 40-05. Mesečna naročnina 11 lir, za tujino 20 lir. — Posamezna številka 50 cent.

Vloga in uspehi nemškega avtomobilskega zbora

Delo, ki ga je ta zbor opravil zlasti v vojnem času, nima primere v človeški zgodovini

Narodno socialistični avtomobilski vojaški zbor je po svojem izvoru revolucionarna ustanova, ki je prvotno spadala k SA oddelkom, pozneje pa se je spričo okoliščin spremenila v »efektivni vojni instrument«, beremo v poročilu, ki ga italijanski listi prinašajo iz Berlina. V dobi, ki bi jo lahko imenovali »romantično dobo hitlerjanskega gibanja« — nadaljuje to poročilo — t. j. dobo politične agitacije, ki je imela namen zgledati pot k zakonitemu prevzemu oblasti, so avtomobilski oddelki narodno socialistične stranke imeli predvsem nalogo omogočiti tista vedno večja ljudska zborovanja, ki so slednjič dovedla do cilja, ki ga je vsemu nemškemu narodu postavil Führer.

Pozneje je motorizirana organizacija Narodno socialistične stranke postala pomožni organ države in je v mirnem času imela predvsem namen nuditi mladini nekako vojaško predvzgojo. Skrbela je in še vedno skrbi za tehnično usposobljenost avtomobilskih oddelkov hitlerjanske mladine, za posebni pouk v vožnji z avtomobili na plinski pogon in tudi za izšolanje tistih, ki se specializirajo za voznike tankov.

Po izbruhu vojne je narodno socialistični avtomobilski zbor tvoril

dve skupini

ki sta takoj lahko stopili med vojskovoč se sile. Ti dve skupini, ki jima poveljuje skupinski vodja Nagel, zaupni sodelavec ministra za orožje in strelivo Speera, sta prevozniki oddelke N. S. K. K. (Nationalsozialistisches Kraftfahrer Korps) in Speerova prevozna brigada.

Oddelki prve teh dveh organizacij skrbijo za prevoze, ki so nujno potrebni pri ogromnih delih organizacije Todt vzdolž utrjene bojne črte ob atlantski obali, na biv. angleških otokih v Rokavskem prelivu, na Norveškem, na vsem vzhodnem bojišču, na Balkanu, ob francoski sredozemski obali in na samem nemškem ozemlju. Polki prevoznih avtomobilov druge skupine dovažajo nemški kopenski vojski in letalstvu na vzhodnem in drugih bojiščih od Severnega ledenega morja do Sredozemlja strelivo in drugo potrebno blago. Eden teh polkov, ki se je boril do zadnjega naboja za časa evropske afriškega vojaškega zbora v Libiji, je cel dve leti nastopal v Severni Afriki.

Zgovorne številke

Uradno glasilo nemške narodno socialistične stranke je pred kakim tednom prineslo številke, ki zgovorno kažejo, kako pomembno vlogo sta obe omenjeni nemški motorizirani skupini igrali v dosedanjih bojih na raznih bojiščih. Že nemško uradno vojno poročilo z dne 11. maja 1943 pravi, da je na južnem odseku vzhodnega bojišča eden od prevoznih polkov narodno socialističnega avtomobilskega zbora prevozil od začetka zimskih bojev, ali točneje od novembra 1942 do aprila 1943, nad dva milijona kilometrov poti. To bi približno odgovarjalo šestkratni vsakodnevni vožnji od Petrograda do Bordeauxa ob zahodni francoski obali! Skupine tega avtomobilskega polka so pripeljale v omenjenem času na bojišče približno 210.000 ton najraznovrstnejšega vojnega blaga. Tolikšno delo bi moglo opraviti, če avtomobilov ne bi bilo, 660 vlakov, od katerih bi vsak imel po 25 voz. Nek drug polk je pripeljal na razna nemška letališča 65.516 ton vojnega blaga. Naredil je skupno 4543 potovanj ter v celoti prevozil 680.979 kilometrov poti.

Ogromno delo, opravljeno v Afriki

Polk prevoznih avtomobilov Speerove brigade, ki je nastopal pri italijansko-nemški oklepni armadi v severni Afriki in nazadnje v Tuniziji, je v manj kot dveh letih prepeljal 169.000 ton bomb, streliva in bencina za letala in je naredil v celoti 4.700.000 kilometrov poti. Moštvo in vozila so morala prenašati pešene viharje in druge pušavske nevarnosti, zlasti pa se še boriti s silnim pomanjkanjem vode. Poleg tega se je moštvo moralo boriti proti raznim tropskim boleznim, oboji, vojaštvu in motorna vozila pa proti neprestanim nevarnostim pred minami, proti sovražnikovu topništvu in pred bombardiranjem z letal. Pri sovražnikovih poskusih, da bi se izkrcal, in pri ponovnih napadih oklepni oddelki v puščavi je moštvo avtomobilskega zbora često poseglo tudi v boje, ki jih je

bila pehota. 93 avtomobilov je bilo odklovanih z železnim krišcem za hrabrost.

Skupina prevoznih avtomobilov je pri svojih prevozihi, ki so bili

za dela organizacije »Todt«

nujno potrebna, naredila v celoti okrog 60 milijonov kilometrov poti ter je prepeljala osem milijonov ton gradiva samo za obrambni zid ob atlantski obali! Toda te številke naravnost zblede v primeri s tistimi, ki govorijo o delu, katerega je napravila tako imenovani »zahodni odsek« avtomobil-

Svojevrstni »pogrebni« obredi

Trupla »solijo«, mažejo z medom, mečejo psom ali ribam, sežigajo s kravjim blatom, ali pa jih izpostavljajo, da jih ptiči raztrgajo in požro

Zadnje čase so v Indiji uvedli zelo strogo nadzorstvo nad smrtnimi primeri in nad pogrebniimi obredi. Te stroge ukrepe so izdali zaradi svojevrsnega primera, ki se je pripetil pred nedavnim. Umrl je mož, ki je imel močno vero v Zaratustro. Zadel ga je srčna kap. Pripadal je nižjemu razredu, paricem. V skladu z običaji, ki so doma pri teh ljudeh, so odnesli njegovo truplo na enega od »stolpov molka«. Po veri teh paricjev se človeška trupla ne smejo zažigati, metati v vodo ali pokopavati v zemljo, če naj duše umrlih pridejo v raj. Trupla je treba odnašati samo na omenjene »stolpe molka«, kjer jih potem trgajo razne ptice roparice, ki se v jatah zbirajo okrog izpostavljenih trupel in se »udeležujejo« teh groznih pojedini.

Tudi truplo tistega parjica, ki je pred nedavnim umrl, so prinesli na enega od »stolpov molka«, ga položili med druga, od pticv že na pol raztrgana trupla, potem pa so se »pogrebci« vrnili domov. Toda nenadno se je parij, ki očividno ni bil mrtev, prebudil iz comote, ker je ptica roparica le prehudu započila svoj krvoločni kljun vanj. Zagledal je okrog sebe jato velikih ptic in razmazarjena človeška trupla ter takoj spoznal, da je na »stolpu molka«. Začel je vpiti na pomoč ter ves obupan iskati stopnice, po katerih bi lahko zbežal s stolpa.

Prva stvar, ki jo je ta nesrečni mož storil po svoji vendarle srečni rešitvi s »stolpa molka«, je bila, da je prestopil v mohamedansko vero, zakaj vedel je, da mohamedanci ne prireajo tako neprijetnih »pogrebcev«.

Res je dakej načinov, kako ljudje ravnaajo s svojimi mrtveci. Pri tem ne igrajo svoje vloge samo verski nazori in čustva, pač pa tudi pomisleki, ki jih narekujejo podnebje, narava tal, toplina in drugo. Najrazličnejše običaje in navade imajo ljudje v tem oziru. Prepričali se bomo o tem že, če vsaj malo pogledamo v razne kraje daljne Azije in se za hip pomudimo pri tamkajšnjih domaćinih, pri ljudeh vseh mogočih barv.

Kitajci svoje mrtve pokopavajo. Po nekaterih deželah je navada, da jih sežigajo. Tibetanci mečejo mrtlice psom, ki jih smatrajo za svete živali. Druga ljudstva jih mečejo ribam ali pa jih izpostavljajo kje zunaj na prostem, da jih ptice raztrgajo in požro. Dežela, kjer imajo glade spravljana mrtlice še prav posebne, svojevrsne navade, je prav gotovo Indija. Spričo tako različnih plemen, ki žive v tej deželi, spričo različnih kast med prebivalstvom in najraznovrstnejših verstev res ni čudno, če je tudi toliko najrazličnejših načinov »pokopavanja« mrtlicev. Pri nekaterih plemenih je navada, da mrtlice denejo v sol, da ne bi prehitro razpadli, drugi pa jih namažejo z medom. Ljudje iz rodu Nagas obešajo svoje mrtve na drevesa, da ne bi ostali na zemlji...

Najbolj razširjen je običaj, da mrtlice sežigajo. Trupla zagrebejo v kup dobro posušenega kravjega blata. Ker je krava Indijcem sveta žival, so sveti tudi njeni odpadki in po njihovi veri lahko očistijo človekovo dušo. Poleg tega pa je posušeno kravje blato izborna kurjava. Truplo, ki je skrbno pokrito s posušnim kravjim blatom, popolnoma zgore in se v 24 urah spremenijo v pepel. Ostane le nekaj malega koščic. Pokojnikovi svoji se zbero okrog tega svojevrsnega »krematorija«, a čim se posušeno blato užge, odidejo spet domov in ne čakajo, da bi truplo zgorelo. Šele naslednji dan pridejo spet tja, poberejo skrbno ves pepel in sežigajo.

Skrivnosti z nevidnega bojišča

Vohunski spomini iz prve svetovne vojne

1

Od vse nekdane krasote se je edino v očeh zdelo, da so ohranile nekaj starega bleška in čara. Vse drugo pa je bilo zbledelo in izginilo, kakor je izginila njena — a žal tudi moja — mladost.

Ko sem sedel, sva nekaj trenutkov molčala. Potem sva premagala prvo zadržko ter začela govoriti o starih časih in o lepih dneh, ki jih ne bo več. Dalj ko sva govorila, bolj se mi je zdelo, da se grofici vrača veselost in prešernost iz tistih lepih, nepozabljivih časov. Njen glas, ki je v začetku bil prijeten, skoraj zaduščen in hripav, je postal ubran, zvonček in mladosten. V njenih zvenah so se že pogosteje vžigale iskre stare ognjevitosti in navdušenja.

Govorila sta in govorila ter obudila že dokaj spominov. Gospa je bila bolj in bolj razigrana in ob njeni veselosti in prožnosti sem docela pozabil na njene sive lase. Če bi bil zaprl oči, bi me prav nič ne moglo spominjati na to, da je ta ženska, ki zdaj sedi pred mano, 30 let starejša od tiste, ob pogledu na katero mi je nekoč srce začelo tako hitreje biti.

Ko sva se pogovarjala o zaročni pojedini, je nenadno vrgla glavo nazaj, se zasmejala kakor irklja ter rekla:

»Oh! Oh! Kako dober spomin imate! Pa se menda vendar ne spominjate celo tistega zagozinega, skrivnostnega krika?«

Pogledala me je bistro in predirno, toda še preden sem utegnil kaj odgovoriti, je spet povzela besedo:

»Pa vendar... vendar... Pa vendar to ni bila ne zagozinka in ne skrivnost...«

Do tega trenutka sem bil prepričan, da tistega krika sploh ni bilo, temveč, da smo si vsi le umisljali, da smo ga slišali. Zdaj, ko mi je ona rekla s tako prepričanim glasom, nisem vedel, kaj bi dejal. Res, da se je lahko motila tudi ona, če smo se motili vsi, toda zdaj, po tem njenem vprašanju le nisem bil več tako trden v svojem prepričanju in v svoji razlagi tistega čudnega dogodka.

Nekaj minut je molčala in strmelala nekam pod strop. Potem se je stegnila čisto k meni, ki sem sedel na naslanjaču prav blizu nje, se z rokami oprla na glavico kratke palice ter prav tiho zašepetala:

»Pa vendar je to bila skrivnost in zagozinka. Sicer zelo preprosta, tako da bi jo bil človek vašega poklica in vašihkušenj pač moral takoj odkriti in razvozlati.«

Preden ste prišli k meni, sem premisljala, ali naj vam to reč razodenem ali ne. Vedela sem, da bo pogovor nanesel nanjo, če me že ne boste vi naravnost povprašali po njej. Še zdaj prav za prav ne vem, ali naj vam povem. Sicer je res preteklo od tistega večera že trideset let, pa vendar...

No, pa naj bo! Poslušajte me! Mislite si, da je med pojedino, ko je bilo razpoloženje na višku, neka dama iz družbe v dogovorjenem trenutku šla do tistega velikega okna, ki drži iz salona na vrt. Da, prav do onega okna, ki ga vidite skozi tale vrata na koncu salona.

Če bi jo bil kdo opazoval, bi se mu bilo zdelo, da je dama raztresena, morda zaljubljena. Kakor v zadregi je trikrat ali štirikrat raz-

grnila pahljačo iz peres, ki jo je imela v rokah. Nekdo, ki je čakal na vrtu na to znamenje, je takoj nato odšel v tisto sobo v pritličju, kjer je bilo osrednje stiskalo za vso električno razsvetljava v hiši.

Čez nekaj trenutkov se je vsa hiša pogreznila v temo, kakor se hiša pogreznila v temo, kakor se zatrdno se spominjate. Samo za prav kratak čas, tako da so se gostje komaj dobro zavedeli, da je tema, in niso vedeli kaj bi naredili. Toda ti kratki trenutki so bili dolgi zado- ti kratki trenutki so bili dolgi zado- ti kratki trenutki so bili dolgi zado-

stati, da je prav tista dama, ki je dala prej znamenje s pahljačo, lahko iz žepa nekega gosta izmaknila zavitek, v katerem so bile zelo nevarne listine. Te listine so bile enako dragocene zanj in za stvar, kateri je služila, kakor za tistega, ki jih je nosil ta večer v žepu in bi jih ne bil dal za nobene denarje na svetu.

Ni čuda, da se je gost skušal obupno braniti, ko je začutil, da mu nekdo jemlje iz žepa zavitek, ki je bil zanj več kakor dragocen. Stvar ga je prevzela tako zelo, da mu je usel celo tisti zagonetni krik, ki si ga nihče ni znal razlagati.

Toda tisti človek se je brž obvladal. Vedel je, da vsebina tistih listin strahotno ograža večino gostov, ker vsebuje zaupne podatke o njihovem rodoljubnem delovanju. Kdor bi dobil v roke tiste listine, bi imel v rokah vse te ljudi, ki so predstavljali cvet poljskega plemstva. Toda če bi bil tisti človek taja- kaj ugovarjal in skušal delati škandal, bi bilo prišlo na dan, kaj je nosil pri sebi. V kakšni luči bi se bil potem prikazal lastnim gostom, katere je bil na zaročno slovesnost povabil sam, mi ni treba praviti.

skega zbora. Ta je od 1. januarja 1941 do 1. maja 1943 prevozil s svojimi vozili skupno 325.122.000 kilometrov poti ter prepeljal 52.814.000 ton gradiva, strojev, orodja in drugih priprav v ladjedelnice ob atlantski obali, ob obali Rokavskega preliva in do zadnjega tudi na obale Sredozemskega morja.

V istem času so avtobusi, s katerimi so se vozili delavci, zaposleni pri »Todtu«, prevozili 44 mil. 346.111 km poti ter prepeljali na delo 55.038.000 delavcev.

Ti uspehi so brez dvoma nekaj edinstvenega in v vsej človeški zgodovini gotovo nimajo primere. Ne delajo samo časti vodstvu te organizacije v predvojnem in sedanem vojnem času, pač pa pričajo tudi o veliki sposobnosti ljudi, ki so pri vsem tem ogromnem delu sodelovali, o pripravljenosti na žrtve ter o odlični kakovosti gradiva, ki so ga pri tem uporabljali.

ne koščke kosti, nato vse te »zemeljske ostanke« strešjejo v kakšno reko ali pa v morje.

V prejšnjih časih je bila v Indiji navada, da so človeška trupla metali v »svet vode« reke Ganges ali Brahmaputre. Često se je pa zgodilo, da so se ta trupla ujela kje med obrežnim trstjem, tam počasi razpadala ter povzročala razne kužne bolezni. En sam mrtič je tako često povzročil smrt mnogih drugih ljudi. Spričo tega so oblasti spoznale, da ne kaže več na tak način »pokopavati« mrtlice, ter so izdale zelo stroge ukrepe proti tej nevarni navadi. Policija je imela dokaj opravka, preden je ljudi pripravila do tega, da svojih mrtvih niso več metali v vodo ter se odpovedali tej svoji ukoreninjeni navadi. Nazadnje so oblasti le prepričale tamkajšnje domačine, da bodo njihovi pokojni svoici prav tako lahko prišli v raj, tudi če se prej ne »kopljejo« v svetih vodah Gangesa ali Brahmaputre.

Bajni sijaj starega Rima

njegovo razkošje in zaton, zraven pa junastvo mladega krščanstva in njegovih mučen- cev ob ganljivi ljubezski zgodbi Ligije in Vincija — dveh mladih spoznavalcev nove vere, prikazuje

»Quo vadis«

roman v slikah
ki ga bo izdalo uredništvo »Slov. doma«. Knjiga bo obsegala 216 strani — v velikosti pol strani »Domoljuba« — samih slik in velja, če jo naročite z dopisnico ali po zastopniku do 5. avgusta 1943:

mehko vezana	32 lir
v pol platno vezana	45 lir
na najboljšem papirju in v celo platno vezana	85 lir

Če ste naročnik »Slovenskega doma«, ali če do 5. avgusta postanete, dobite to veliko in lepo knjigo za 25 lir

Dnevnik »Slov. dom« velja na mesec 11 lir. Naročila sprejema: Uredništvo »Slov. doma«, Ljubljana, Ljudska tiskarna, Kopitarjeva ul.

Samo tri stopinje več, pa bi doživeli vesoljni potop

Na podlagi ugotovitev, do katerih so v zadnjem času prišli znanstveniki, ki se bavijo s tako imenovano astrofiziko, prevladuje med učenim svetom mnenje, da vsaka najmanjša sprememba srednje toplote na zemlji lahko rodi posledice, ki bi bile za zemljo naravnost katastrofalne. Če bi se srednja letna temperatura zemeljskega ozračja dvignila le za tri stopinje, bi se vsa ogromna ledena greda, ki pokriva na široko severne in južne polarne dežele, začela tati, in bi povzročila pravi vesoljni potop. Gladina morja bi se dvignila za 50 metrov!

Bliskovito je premislil in uvidel vse to in ni razen tistega krika storil prav ničesar več, da bi bil izmaknjenost listine dobil nazaj. Znal se je — saj je bil sposoben diplomat — obvladati tako, da je, potem ko se je luč spet prižgala, bil prvi, ki se je zasmejal. Še več, bil je celo edini, edini vam pravim, ki je imel toliko moči in poguma, da se je po preplahu, ki sta ga povzročila tema in njegov zagonetni krik, mogel smejati!...

Grofica mi je skrivnost o zagonetnem kriku razodela z glasom, ki je bil od besede do besede bolj prijeten, kakor da ji med govorjenjem pohajajo moči. Ko je nehala, se je s težkim vzdihom zgrudila na naslanjač, kakor da si mora odpočiti od napore, katerega jo je to razodetje veljalo.

Tedaj sem se toliko predrznil, da sem svojo roko narahlo položil na njene roke, ki so se še vedno oklepale glavice na kratki palici. Občudovaje sem se ji zazrl v lesketajoče se, mladostnega ognja še vedno polne oči ter navdušeno vzkljnil:

»To je bil pogum. Velik pogum, če pomislimo, da je to bila ženska!«

Pri teh besedah je grofica Kosinska živahno vzdignila glavo, me pogledala s tistimi očmi, ki so se zdaj svetile skoraj tako kakor demanti, ter kar nekam silovito vzkljnila:

»Pogum? Pogum, ste rekli, dobri moj prijatelj? Ali sem slišala prav. Recite rajši dolžnost! Da, dolžnost, prav zares! Tista ženska, ne pozabite tega, je bila Poljakinja, Poljakinja, razumete?«